

Вікторія ЧОРНОДОН

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ

Визначено тенденції розвитку інноваційних процесів, умови створення сприятливого середовища для формування інновацій на основі розкриття функціонального змісту інноваційного процесу, обґрунтовано шляхи активізації інноваційної діяльності, аспекти міжнародного співробітництва щодо реалізації інновацій.

Постановка проблеми. З розвитком глобалізаційних процесів все більшого значення набувають питання побудови міжнародних відносин на якісно новій основі. Першочергового вирішення потребує проблема визначення та розробки нових організаційних, управлінських і технологічних факторів підвищення ефективності господарської діяльності, постає питання виробництва конкурентної за якістю та собівартістю продукції. Їхнє вирішення безпосередньо пов'язане з повним використанням наявного потенціалу для розвитку як окремого виробництва, так і економіки загалом. При цьому саме активізація співпраці в інноваційній сфері сприятиме вирішенню поставлених завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку інноваційної сфери національної господарської системи розглядали в своїх працях такі вчені-економісти, як Ю. Бажал, В. Будкін, В. Бурлачков, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Герасимчук, А. Канов, М. Крупка, О. Лапко, Т. Ніколаєва, В. Петров, В. Семиноженко, В. Ситник та ін. Втім, особливо актуальне в сучасних умовах глобалізаційних процесів дослідження міжнародного співробітництва в контексті міжнародних аспектів співпраці.

Теоретична і методологічна основа дослідження – це діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення інноваційних процесів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Мета дослідження – визначення тенденцій розвитку інноваційного процесу, обґрунтування шляхів активізації інноваційної діяльності та аспектів міжнародного співробітництва щодо реалізації інновацій.

Виклад основного матеріалу. Перехід від двостороннього до багатостороннього міжнародного співробітництва зумовлює потребу в розробці нових підходів до здійснення та регулювання інноваційних процесів.

Інноваційна діяльність як одна з форм інвестиційної діяльності здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що охоплює:

- випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- реалізацію довготермінових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат;

- фінансування фундаментальних досліджень для якісних змін у стані продуктивних сил;
- розробку і впровадження нових, ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища [1].

Саме інноваційний розвиток – це головний фактор, який виводить країну на передові рубежі соціально-економічного прогресу. Його досягнення зумовлене постановкою та виконанням стратегічних завдань на національному і регіональному рівнях управління соціально-економічним розвитком країни. Серед широкого спектра цих завдань є такі, виконання яких для нашої держави найбільш невідкладні. Це насамперед вироблення та запровадження національних інноваційних моделей розвитку, активізація інституційних трансформацій суспільного розвитку, досягнення високої конкурентоспроможності української економіки та підвищення регіональної конкурентності [2, с. 155].

Щодо наукоємких сфер, які характеризуються високими темпами технічного прогресу, інноваційної діяльності, то визначальну роль у їхньому розвитку відіграють такі фактори, як: забезпечення кадровим потенціалом, рівень продуктивності праці, фінансування, в тому числі державного для стратегічних напрямів. Технологічні фактори впливають на формування концепцій міжнародної торгівлі.

Інновації – це складний економічний та організаційний процес, який спирається на використання двох видів потенціалів – наукового, новітніх технологій і техніки, з одного боку, та інтелектуального, пов'язаного із здатністю менеджменту впроваджувати інновації на всіх стадіях виробничої та комерційної діяльності, – з другого. Важливим елементом цього процесу є його інвестиційне забезпечення – знаходження та раціональне використання значних фінансових коштів. Залучення приватних, державних або змішаних інвестицій з їхніми певними резервами, що можуть компенсувати підвищений ризик, забезпечує вихід на якісно вищий рівень господарювання. До того ж, як показав досвід багатьох менш розвинутих країн, успішний перехід до інноваційної моделі функціонування національної економіки можливий лише за умови сприйняття нею інновацій (тобто така модель не буде життєздатною без реформування економічного середовища загалом на основі докорінної перебудови господарського механізму країни, Також необхідно вирішити проблему адекватного національним умовам регулювання інноваційного процесу, яке матиме як спільні, так і специфічні риси, порівняно з інституційною складовою інноваційних програм інших країн [3].

Доволі важливим фактором формування інноваційної системи України залишається підтримання науково-технічних зв'язків із зарубіжними країнами за різними формами науково-технічного співробітництва (програмами, договорами, замовленнями на науково-технічну продукцію). Останнім часом все більше наукових працівників виїжджало за межі України для такого співробітництва. Так, у 2008 р. кількість науковців, які виїжджали за межі України з метою стажування, навчання, підвищення кваліфікації, становила 3,8 тис. осіб, викладацької роботи – 891 особа, проведення наукових досліджень – 6,6 тис. осіб. Вітчизняні науковці брали участь у міжнародних семінарах, конференціях тощо, для чого відбулось 10,6 тис. виїздів за кордон і проводилося 2391 таких заходів науковими організаціями та установами в Україні. Зусилля науковців гідно оцінювалися міжнародними фондами, про що говорять 1592 отриманих гранти, з яких 806 – персональних і 786 – колективних. Загалом кількість науковців, які користувалися грантами, становила 4 тис. осіб [4, с. 203].

До інструментів створення сприятливого середовища для активізації інноваційного процесу належать передусім податкові пільги, пільгове кредитування і субсидування; страхування і гарантування, надання прав на прискорену аморти-

зацію устаткування; розвиток державою патентного права, правничих засад виробництва та споживання якісної продукції системи стандартизації і сертифікації виробництв та окремих видів продукції, регулювання монопольних підприємств і видів діяльності, дозвіл тимчасової монополії інноватора [5]. Тому потрібно створити сприятливі умови для міжнародної комерційної діяльності. Йдеться про торговельні угоди, зовнішньо-економічні тарифи, режими валютного регулювання, відстоювання прав та інтересів вітчизняних інноваторів у міжнародній кооперації праці та захист у випадках недозволеної чи несумлінної конкуренції. Це також розвиток і підтримка системи освіти в країні (повне або часткове фінансування закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів вузькопрофільного тренінгу та менеджменту), створення умов для особистісного розвитку людини та ін.

Науково-технічні зв'язки сприяють поширенню науково-технічного прогресу, основою якого є обмін результатами розвитку науки і техніки, спільній реалізації міжнародних науково-технічних програм.

Базою суспільства майбутнього стає науково-технічний прогрес, основою якого є формування науки як безпосередньої технології всіх видів діяльності. 90-ті рр. ХХ ст. характеризувались тим, що суспільство кардинально змінило свій соціально-економічний устрій. У ньому складається нова система цінностей, які входять у життя людей, руйнуючи старі уявлення. Однак незмінним є твердження про те, що вирішальну роль при цьому відіграють кадри. Від компетентності, професіоналізму, сукупності знань, умінь і навичок останніх залежать результати діяльності як економіки загалом, так і кожного підприємства зокрема [2].

Вирішальне значення в розвитку інноваційної сфери економіки відіграє світовий науково-технічний прогрес, що характеризує процес поступового розвитку науки, техніки, виробництва і сфери споживання у світовому господарстві. Його прояв визначає ступінь розвитку та використання науково-технічного потенціалу загалом, до якого належать національні науково-технічні потенціали держав світу, а також міжнародні взаємовідносини, спрямовані на реалізацію досягнень світової науки і техніки. Складові елементи світового науково-технічного прогресу – це не лише фундаментальні, але й прикладні наукові дослідження, проектно-конструкторські роботи, технологічні досягнення, дослідно-експериментальні і соціально-економічні розробки, розробка і впровадження нових та удосконалення наявних технічних засобів, функціонування виробничого механізму, розширення сфери застосування новітніх зразків техніки і технологій, що сприятиме активізації інноваційної діяльності. Міжнародні науково-технічні зв'язки визначають ступінь поширення світового науково-технічного прогресу, який реалізується передусім в обміні досягненнями світової науки і техніки, активній взаємодії щодо розробки та використання науково-технічних нормативів і стандартів, обміну загальною науково-технічною інформацією, реалізації міжнародних науково-технічних програм на рівні окремих держав, регіонів та окремих підприємств. У процесі розвитку інтеграційних науково-технічних зв'язків між економічно розвинутими країнами визначаються перспективні напрями світового науково-технічного прогресу та формуються пріоритети розвитку національних господарських систем через встановлення прямих науково-технічних, виробничих, науково-освітніх зв'язків між окремими суб'єктами господарювання, які визначають ступінь розвитку світового науково-технічного прогресу.

З метою забезпечення належного рівня підготовки фахівців необхідно налагоджувати, розвивати та активізувати взаємодію наукової сфери, освіти й виробництва. Прикладами такої діяльності є створення науково-навчального комплексу "Економосвіта", Західного наукового центру, інституту соціогуманітарних проблем та ін.

В макроекономічному аспекті інтелектуальний капітал у процесі економічної глобалізації – це головний фактор, який визначає місце країни в новій економіці. Стрімке посилення впливу інтелектуального капіталу на економічний розвиток обумовило появу концепції “інтелектуальної економіки” і “суспільства знань”. Інтелектуальний капітал багато в чому визначає можливості і напрями застосування фінансового і матеріально-речовинного капіталу [6].

Посилення і пришвидшення міжнародних інтеграційних процесів ставить перед економікою України низку питань і проблем. У загальному плані важливо зазначити: країна має потребу в проведенні адекватної економічної глобалізації політики в сфері міжнародної економічної діяльності. Глобальна економіка потребує виваженої зовнішньоекономічної політики, яка підтримується міжнародними фінансово-економічними інститутами і відповідає національним інтересам України [7, с. 10].

До можливостей застосування світового досвіду розвитку інноваційної діяльності належить активна підтримка державою розвитку великих промислових груп, які розширюють свою діяльність, на основі створення наукомістких виробництв, та підвищують рівень експорту інноваційної продукції. У США, Великобританії підтримується низький рівень оподаткування корпорацій, що є для них потужним стимулом технологічних змін. Спеціальна програма заохочення ризикових проектів застосовується у Німеччині, Іспанії та Італії, що доповнює податкові важелі регулювання їхньої діяльності. Система спеціального стимулювання інноваційної діяльності підприємств розроблена та застосовується у Франції. Реалізація програм у сфері технічної освіти використовується державними органами Японії, Південної Кореї, де створюються умови для підвищення інтелектуального рівня працівників.

Потужними центрами інноваційного розвитку в Україні є науково-дослідницькі установи та організації, навчальні заклади, діяльність яких спрямована на розробку, проектування, випробовування та впровадження у виробництво нової продукції. Саме на їхній базі доцільно створювати центри науково-технічного розвитку, які б у перспективі були базою координації інноваційної діяльності та міжнародного співробітництва.

Щодо реалізації інноваційної продукції за межі України (табл. 1), то відбувається процес поступової активізації цього напрямку діяльності. Втім, обсяг придбання нових технологій значно перевищує (на 56 %) у 2008 р. їхнє передання, що у фактичних величинах становить 835 та 17 одиниць відповідно. Така тенденція характерна для низки країн, ринок новацій яких перебуває на стадії формування.

Таблиця 1

Реалізація інноваційної продукції за межі України

Роки	Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України	Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України	
		млн. грн.	у % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції
2004	372	10261,97	42,5
2005	385	12494,81	50,0
2006	337	15703,62	41,4
2007	357	14666,64	36,5
2008	341	23633,06	51,6

Нині експортерами інновацій є США, Німеччина, Франція та інші найбільш технологічно розвинуті країни, які передають патенти, ліцензії, ноу-хау, результати

наукових розробок і досліджень, технологічне устаткування і методи управління. Переважна більшість країн світу належить до імпортерів, що купують на ринку інновацій результати науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, застосовуючи в подальшій їхній реалізації власний економічний потенціал.

З метою забезпечення організаційної, правової та економічної підтримки інноваційної діяльності на різних рівнях і в різних формах потребує розвитку інноваційна інфраструктура, що визначається як сукупність підприємств, організацій, установ їхніх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні, тренінгові тощо) [5].

Застосування інновації на практиці залежить від багатьох факторів, визначальним серед яких є фінансове забезпечення за рахунок фінансування державою, власних коштів підприємств та організацій, залучених ресурсів, кредитів банків та інших позик.

Серед заходів державного регулювання особливе місце відводиться створенню дієвої нормативно-правової бази для ефективної діяльності суб'єктів інноваційного процесу.

У законі України "Про інноваційну діяльність" визначено норми, які розкривають сутність державного регулювання інноваційної діяльності за такими напрямками:

- окреслення і підтримка стратегічних напрямків інноваційної діяльності на всіх рівнях управління: від місцевого до загальнодержавного;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази й економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансова підтримка виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, які кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Згідно з цим законодавчим актом, міжнародне співробітництво у сфері інноваційної діяльності відбувається відповідно до міжнародних договорів, за умови надання згоди на обов'язковість Верховною Радою України [8].

Регулювання інноваційної діяльності відбувається на різних рівнях влади – від Верховної Ради до органів виконавчої влади на місцях. Їхня участь у регулюванні інноваційних процесів обумовлена тими функціями, які вони виконують у загальній системі управління економікою, шляхом виокремлення найважливіших напрямків інноваційного розвитку, створення відповідної інфраструктури, визначення найбільш економічно обґрунтованих інноваційних проектів та їхнього фінансування.

Активізація інноваційної діяльності підприємств – необхідна умова розвитку економіки, зокрема виробничої сфери, підвищення якості продукції та зростання ринкових можливостей підприємств, виникнення нових товарів і послуг, а також за сіб, за допомогою якого організації адаптуються до змін у зовнішньому середовищі й змінюють його самі у власних інтересах.

Інформаційне забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів господарської діяльності в умовах ринкового середовища базується на складових, які вирішують специфічні завдання та містять методи збору й обробки інформації, що відображені в їхній функціонально-структурній побудові. Інформація – це джерело знань,

що реалізується у високотехнологічній продукції, проводить інноваційний вплив на матеріальне виробництво.

На нашу думку, особливої актуальності в сучасних умовах набуває питання створення сприятливого інформаційного середовища, що базуватиметься на системі централізованого та децентралізованого інформаційного забезпечення.

До першочергових заходів щодо вдосконалення інформаційного забезпечення інноваційних процесів належать: розвиток перспективних інформаційних технологій; підвищення якості інформаційних ресурсів, за рахунок їхньої структуризації; оновлення технологій збору, систематизації та обробки інформації; розширення організаційних можливостей для підготовки висококваліфікованих фахівців з інформаційних технологій; удосконалення передачі на надання інформації шляхом розвитку науково-дослідної інфраструктури.

Отже, інформаційні ресурси відіграють ключову роль у реалізації виробництва високотехнологічного продукції, конкурентної на вітчизняному та світовому ринку, надають нової якості розвитку всієї економіки.

Функціональний зміст поетапної реалізації інноваційного процесу охоплює: розробку ідей, проектування та підготовку інноваційних проектів, втілення в матеріальній формі новації (за технологічних умов), випробовування у виробничих умовах, впровадження у виробництво, вихід на ринок. Виконувати зазначені функції мають не лише науково-дослідні організації, інноваційні центри, технопарки, а й фінансові, кредитні, інформаційні, комунікаційні фірми та ін. Дедалі більше поширюється тенденція до формування кластерних об'єднань, як фактора інноваційного розвитку, що реалізуються: навколо провідних науково-дослідних установ, які побудовані на знаннях і характерні для підприємств, що належать до секторів з високою інтенсивністю досліджень та розробок; підприємствами, інноваційна діяльність яких залежить, перш за все, від здатності співпрацювати з розробниками інноваційних товарів чи технологій; підприємствами, що оперують складними системами перетворення інформації з метою надати спеціалізовані послуги своїм клієнтам; підприємствами з великими витратами на дослідження та розробки, коли увага приділяється продуктивним інноваціям та взаємозв'язкам із споживачами.

З метою активізації міжнародної співпраці країни у сфері реалізації інновацій необхідно усунути внутрішні фактори стримування інноваційного розвитку економіки, до яких належать:

- скорочення цільового фінансування науково-дослідних програм;
- недосконалість системи фінансування інноваційної діяльності спеціальними фондами;
- високий ризик інноваційної діяльності;
- недостатній рівень поінформованості потенційних учасників інноваційного процесу;
- неврегульованість законодавчої бази щодо інноваційної діяльності, питань інтелектуальної власності;
- відсутність дієвого механізму інвестиційного забезпечення активізації інноваційних процесів.

На рівні суб'єктів господарської діяльності потрібно проводити інтегровану перебудову організаційно-економічної системи в напрямку реалізації інноваційної моделі за напрямками:

- вибір найефективніших організаційно-правових форм підприємництва;
- застосування ефективних форм та систем управління підприємством;
- оптимізація внутрішньогосподарських та соціально-економічних відносин;

- формування зацікавленості працівників в досягненні кінцевих результатів діяльності;
- оновлення, зниження енерго- та матеріаломісткості, рівня відходів виробництва;
- скорочення інноваційного лагу, що передбачає швидкий перехід від втілення певної концепції до отримання ефекту від її реалізації.

Висновки.

Нині сфера високих технологій та інновацій характеризується наростаючою інтернаціоналізацією і виробничою кооперацією. У перспективі кооперація у сфері високих технологій повинна бути для України одним з основних завдань на шляху вирішення реалізації найсучасніших технологій, що враховують тенденції глобального попиту. Саме розвиток великих корпорацій, з орієнтацією їх на експорт, як і малий та середній бізнес, має забезпечувати потреби внутрішнього ринку, що створить основу інноваційного розвитку економіки.

Інноваційна складова трансформаційних процесів – це основа для забезпечення побудови конкурентоспроможної економіки. До першочергових заходів щодо її реалізації належать: визначення стратегічних напрямків інноваційного розвитку; створення системи інформаційно-консультативної підтримки інноваційної діяльності; стимулювання кредитно-фінансової діяльності; розширення мережі об'єктів інноваційної інфраструктури; впроваджувати заходів щодо створення центрів інноваційного розвитку.

Співробітництво у сфері реалізації інновацій – це фактор формування економічної єдності світу, що сприяє інтернаціоналізації виробництва та сфери обігу, розвитку міжнародної господарської інтеграції, спільному вирішенню глобальних проблем суспільства та економіки.

Література

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" № 1560–XII від 18.09.91 р. (із зм.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gada.gov.ua>.
2. Економічні проблеми ХХ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К.: Знання, 2007. – 595 с.
3. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік // Економіка України. – 2010. – № 6. – С. 67–77.
4. Статистичний збірник "Наукова та інноваційна діяльність в Україні". – К.: ДП "Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України", 2009.
5. Йохна М. А., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності – К.: Видавничий центр "Академія", 2005. – 400 с.
6. Кендюхов О. В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом (Монографія) / НАН України. Інститут економіки промисловості; Донецьк: ДонУеп, 2008. – 363 с.
7. Канов А. А. Экономическая глобализация как внешний фактор развития национальных хозяйств на современном этапе // Материали III Міжнар. наук.-практ. конф. – Сімферополь, 2010. – 451 с.
8. Закон України "Про інноваційну діяльність" № 40–IV від 4.04.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
9. Николаева Т. П. Инновационный характер экономической структуры в постиндустриальном обществе // Инновации. – 2001. – № 9–10. – С. 103–110.